

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شناختنامہ رشتہ
کلام اسلامی

مدرسہ علمیہ عالی نواب

معرفی اجمالی رشته

رشته تخصصی کلام اسلامی یکی از شاخه‌های علوم اسلامی است که به بررسی و تحلیل اصول و عقاید دینی می‌پردازد. این رشته با هدف تبیین مبانی اعتقادی اسلام و دفاع عقلانی از آموزه‌های دینی شکل گرفته است. در ادامه به برخی از کلیات و ویژگی‌های این رشته اشاره می‌شود:

موضوع و هدف: هدف اصلی کلام اسلامی تبیین و دفاع از اصول عقیدتی اسلام، نظیر توحید، نبوت و معاد می‌باشد. این رشته به رفع شبهات و پاسخ‌گویی به سوالات و انتقادات با استفاده از عقل و نقل (قرآن و سنت) می‌پردازد.

تاریخچه: علم کلام از صدر اسلام و با پیدایش سوالات عقیدتی و فلسفی شکل گرفت. با گذشت زمان و مواجهه مسلمانان با تفکرات فلسفی و علمی دیگر فرهنگ‌ها، نیاز به تعمیق و توسعه، این علم ایجاد شد.

مکاتب مختلف: کلام اسلامی شامل مکاتب مختلفی مانند اشاعره، معتزله، امامیه، و ماتریدیه است که هر یک با دیدگاه‌ها و استدلال‌های خاص خود به مباحث کلامی پرداخته‌اند.

روش‌شناسی: کلام اسلامی از روش‌های عقلی و نقلی برای تحلیل و استدلال استفاده می‌کند. تأکید بر عقلانیت و استفاده از برهان‌های عقلی از ویژگی‌های بارز این علم است.

مباحث اصلی: مباحث اصلی کلام شامل بحث‌های مربوط به وجود و صفات خداوند، قضا و قدر، حکمت و عدالت، نبوت و معاد است. همچنین موضوعاتی مانند امامت و ولایت در کلام شیعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

ارتباط با فلسفه و عرفان: کلام اسلامی در تعامل با فلسفه و عرفان بوده است. در برخی دوره‌ها، متکلمان اسلامی از مباحث فلسفی بهره‌گرفته و در برخی موارد در تعارض با دیدگاه‌های فلسفی قرار گرفته‌اند.

کاربرد امروزی: در عصر حاضر، علم کلام با چالش‌های جدیدی مانند مدرنیته، علم معاصر و سکولاریسم و علم و دین و حتی مسائل جدیدی مثل هرمنوتیک و حتی کثرت‌گرایی دینی و... مواجه است و مباحث جدیدی را در زمینه تعامل دین با جامعه و علوم مدرن مطرح می‌کند.

در کل، کلام اسلامی به عنوان علمی پویا و بنیادین در فرهنگ اسلامی، نقش مهمی در تبیین اعتقادات و رفع شبهات داشته و دارد و همچنان مورد توجه پژوهشگران و دانشجویان علوم اسلامی است.

ضرورت تحصیل، بیان اهمیت و فواید

رشته تخصصی کلام اسلامی در حوزه‌های علمیه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و ورود طلاب به این رشته می‌تواند دلایل و ضرورت‌های متعددی داشته باشد. در ادامه به برخی از این دلایل و ضرورت‌ها اشاره می‌کنم:

تبیین و حفظ اعتقادات دینی: کلام اسلامی به عنوان علمی که به تبیین و دفاع از اصول و اعتقادات دین اسلام می‌پردازد، نقشی اساسی در حفظ و تحکیم باورهای دینی مسلمانان ایفا می‌کند.

پاسخ به شبهات و چالش‌ها: با توجه به چالش‌های امروزی مانند گسترش علوم جدید، سکولاریسم و مدرنیته، نیاز به متکلمانی که بتوانند به شبهات پاسخ دهند و از اعتقادات اسلامی دفاع کنند، بیش از پیش حس می‌شود.

تقویت بنیه عقلانی دین: کلام اسلامی با تأکید بر عقلانیت و استفاده از استدلال‌های منطقی، به تعمیق فهم دینی و تقویت بنیه عقلانی آن کمک می‌کند.

ترویج و توسعه علوم اسلامی: رشته کلام به عنوان یکی از شاخه‌های بنیادین علوم اسلامی، در تعامل و تبادل با دیگر شاخه‌ها مانند فقه، فلسفه و عرفان به توسعه و تکمیل معارف اسلامی کمک می‌کند.

نقش تاریخی در تمدن اسلامی: علم کلام در طول تاریخ اسلامی، در تعامل با تمدن‌های دیگر و پاسخ به چالش‌های فلسفی و علمی زمانه، نقش مؤثری در شکوفایی تمدن اسلامی داشته است.

گسترش و تعمیق بینش نسبت به توحید و معاد: برخی از مهم‌ترین مباحث کلامی مانند توحید، نبوت و معاد، نیازمند تحلیل و بررسی عمیق هستند که ورود طلاب به این رشته می‌تواند به تبیین دقیق‌تر و کامل‌تر آنها کمک کند.

آموزش و تربیت نسل جدید متکلمان: حضور طلاب در این رشته به تربیت نسل جدیدی از متکلمان می‌انجامد که می‌توانند با توجه به شرایط و نیازهای جدید، به ترویج و تدریس معارف اسلامی بپردازند.

در نهایت، با توجه به اهمیت و پیچیدگی مسائل دینی در دنیای معاصر، تخصص در رشته کلام اسلامی می‌تواند به حفظ و توسعه معارف دینی و پاسخ به نیازهای جامعه اسلامی کمک شایانی کند.

ارتباط این رشته با سایر رشته های تخصصی و شئون طلبگی

رشته کلام اسلامی به دلیل ماهیت فراگیر و جامع خود، ارتباطات گسترده‌ای با دیگر رشته‌ها دارد. در زیر به برخی از این ارتباطات اشاره می‌شود:

فلسفه: کلام اسلامی و فلسفه ارتباط تنگاتنگی دارند، چرا که هر دو به مباحث بنیادین و هستی‌شناسی می‌پردازند. بسیاری از مفاهیم فلسفی، مانند علت و معلول، وجود و ماهیت، و همچنین مباحث مربوط به وجود خدا، در کلام اسلامی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فقه: کلام اسلامی و فقه در بسیاری از موارد به یکدیگر مرتبط می‌شوند. فقه بر پایه اصول و مبانی که در علم کلام بررسی می‌شود، استوار است. برای مثال، مباحثی مانند توحید، نبوت و حسن و قبح به شکل مستقیم روی احکام فقهی تأثیر می‌گذارند.

تاریخ اسلام: بررسی تطورات و تحولات تاریخی اندیشه‌های کلامی نیازمند شناخت دقیق تاریخ اسلام است. بسیاری از منازعات و مباحث کلامی ریشه در تحولات تاریخی دارند.

علوم قرآن و تفسیر: کلام اسلامی به بررسی باورهای دینی پرداخته و این باورها معمولاً از قرآن کریم استخراج می‌شوند. لذا، آگاهی از تفسیر و علوم قرآنی برای متکلمان اسلامی ضروری است.

عرفان: اخلاق و عرفان اسلامی نیز با علم کلام در تعامل است. موضوعاتی مانند شناخت خدا و راه‌های نزدیکی به او از مسائل مورد توجه هر دو حوزه‌اند.

الهیات تطبیقی: کلام اسلامی در گفت‌وگو با سایر ادیان و مذاهب، به ویژه در زمینه مباحث مربوط به خداشناسی و نبوت، به کار می‌رود.

روانشناسی: امروزه کلام با حوزه‌های جدیدی مانند روانشناسی گفتگو می‌کند؛ از جمله در بحث روانشناسی دین و تأثیر باورهای کلامی بر سلامت روان و کاهش اضطراب وجودی. همچنین در علوم تربیتی، مبانی انسان‌شناسی کلامی مستقیماً در تدوین اهداف و روش‌های تربیت دینی نقش آفرینی می‌کند.

سیاست و اجتماع: در عرصه سیاست و اجتماع، مباحث کلامی مانند عدالت، امر به معروف و نهی از منکر، و نظریه ولایت فقیه پیوند عمیقی با علوم سیاسی و جامعه‌شناسی دارند. متکلم امروز برای تحلیل مسائل اجتماعی مانند حقوق شهروندی، آزادی عقیده، یا نسبت دین و دموکراسی ناگزیر از آشنایی با این علوم است.

در کل، کلام اسلامی به عنوان یک رشته میان‌رشته‌ای نقش مهمی در وحدت و انسجام بخش‌های مختلف علوم اسلامی و حتی دیگر رشته‌های انسانی ایفا می‌کند.

تبلیغ:

در شئون طلبگی، کلام اسلامی با تبلیغ ارتباط مستقیم دارد. مبلغی که از پشتوانه کلامی قوی برخوردار باشد، در مواجهه با شبهات روز و پرسش‌های نسل جوان، توانایی اقناع و پاسخگویی مؤثرتری خواهد داشت.

امتیادات علمی

تحصیل در رشته کلام اسلامی می‌تواند به عنوان یک پایه محکم برای ادامه تحصیل در رشته‌های مختلف و مرتبط عمل کند. برخی از این رشته‌ها عبارتند از:

فلسفه: با توجه به ارتباط تنگاتنگ کلام اسلامی با مباحث فلسفی، ادامه تحصیل در فلسفه، به ویژه فلسفه اسلامی یا فلسفه غربی، می‌تواند گزینه‌ای مناسب باشد.

الهیات و معارف اسلامی: این رشته نیز به بررسی عمیق‌تر موضوعات الهیاتی و اعتقادی از دیدگاه‌های مختلف اسلامی می‌پردازد.

تاریخ اسلام: با تمرکز بر تحلیل تاریخی تحولات فکری و عقیدتی در اسلام، رشته تاریخ اسلام می‌تواند مسیری مناسب برای ادامه تحصیل بعد از کلام باشد.

علوم قرآن و حدیث: بررسی ارتباطات و تفسیرهای قرآن کریم و احادیث نبوی می‌تواند زمینه‌های پژوهشی تازه و عمیقتری را برای یک متکلم اسلامی فراهم کند.

فقه و اصول: اصول فقه و فقه، به عنوان علم‌هایی که مبانی و قوانین اسلامی را بررسی می‌کنند، به شدت با کلام اسلامی مرتبط هستند و ادامه تحصیل در این زمینه‌ها می‌تواند درک جامع‌تری از اسلام فراهم کند.

عرفان و تصوف: اگر علاقه‌مند به ابعاد معنوی و باطنی اسلام باشید، رشته عرفان اسلامی یا تصوف می‌تواند گزینه‌ای مناسب باشد و رشته کلام چهارچوب‌های مستحکمی را برای این رشته بنا می‌کند.

کلام جدید: همانطور که گفته شد کسی که علاقه‌مند به مسائل جدید اعتقادی روز مثل مدرنیته، علم معاصر و سکولاریسم و علم و دین و حتی مسائل جدیدتری مثل هرمونوتیک و حتی کثرت‌گرایی دینی و... می‌تواند در این رشته ادامه تحصیل دهد.

کلام مقارن: بررسی مسائل کلامی از پنجره تطبیق در کلام اهل سنت نیز برای کسی که علاقه‌مند به کارکردن تطبیقی در این مسیر است، قابل بررسی است.

مطالعات تطبیقی ادیان: برای بررسی و مقایسه کلام اسلامی با دیگر نظام‌های دینی و فلسفی، این رشته فرصت‌های پژوهشی متنوعی را ارائه می‌دهد.

ادامه تحصیل در هر یک از این رشته‌ها به مهارت‌ها و علاقه‌مندی‌های شخصی طلبه بستگی دارد و می‌تواند به نگاه جامع‌تر و دقیق‌تری نسبت به مسائل دینی و اعتقادی منجر شود.

فرصت‌های شغلی و عرصه‌های طالبگی

فراگیری رشته تخصصی کلام اسلامی می‌تواند طلاب را برای فعالیت در زمینه‌های مختلف علمی و تبلیغی آماده کند. آینده شغلی و حرفه‌ای افرادی که در کلام اسلامی تحصیل کرده‌اند، می‌تواند در عرصه‌های زیر شکل بگیرد:

تدریس و آموزش: طلاب می‌توانند به عنوان مدرس و استاد در حوزه‌های علمیه، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی دروس مرتبط با کلام اسلامی، فلسفه، الهیات و اعتقادات تدریس کنند.

پژوهش و تحقیق: فارغ‌التحصیلان می‌توانند به عنوان پژوهشگر در مراکز علمی و پژوهشی به تحقیق در زمینه‌های مختلف کلامی، فلسفی و الهیاتی بپردازند و به انتشار مقالات و کتب علمی اقدام کنند.

تبلیغ و ارشاد دینی: با توجه به تسلط بر مباحث اعتقادی و دینی، این افراد می‌توانند در مساجد، سازمان‌های دینی و فرهنگی به عنوان مبلغان و مروجان دین اسلام فعالیت کنند و در تبیین و تبلیغ ارزش‌های دینی مشارکت داشته باشند.

نویسندگی و تصنیف: توانایی در تحلیل موضوعات دینی و فلسفی می‌تواند به آنان کمک کند تا در رسانه‌ها، پایگاه‌های اینترنتی و نشریات دینی به نویسندگی و انتشار مقالات و کتب اقدام نمایند.

مشاوره دینی و اعتقادی: توان علمی در کلام اسلامی می‌تواند زمینه‌ساز فعالیت در زمینه مشاوره‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی باشد، خصوصاً در مراکز مشاوره‌ای که نیاز به توضیح مسائل اعتقادی دارند.

همکاری با رسانه‌ها: با استفاده از دانش خود، می‌توانند در برنامه‌های تلویزیونی، رادیویی و تولید محتوا برای رسانه‌های مجازی در حوزه مباحث دینی و اعتقادی همکاری کنند. **استخدام در ارگان‌های مربوط:** با توجه به تخصص اعتقادی که متقاضیان این رشته پس از فارغ‌التحصیلی پیدا میکنند

بنابراین، تحصیل در رشته کلام اسلامی می‌تواند دروازه‌ای به فرصت‌های متنوع شغلی، چه در عرصه آکادمیک و چه در حوزه تبلیغی و اجتماعی، باز کند.

تأسیس ۱۰۸۶ ه.ق

میزان توانمندی و استعداد مورد نیاز در این رشته

تحصیل در رشته کلام اسلامی نیازمند داشتن استعدادها و مهارت‌های خاصی است که به طلاب کمک می‌کند تا در این زمینه به موفقیت دست یابند. برخی از این استعدادها و مهارت‌ها عبارتند از:

علاقه به مباحث اعتقادی و فلسفی: داشتن علاقه و انگیزه قوی برای مطالعه و تحقیق در زمینه مباحث اعتقادی، فلسفی و دینی از اهمیت بالایی برخوردار است.

قدرت تحلیل و استدلال: توانایی تحلیل مسائل پیچیده و ارائه استدلال‌های منطقی و دقیق در مباحث کلامی از مهارت‌های کلیدی برای موفقیت در این رشته است.

توانایی درک متون دینی و فلسفی: آشنایی و فهم عمیق از متون دینی مانند قرآن و حدیث و همچنین متون فلسفی و کلامی قدیمی و جدید اهمیت دارد.

مهارت‌های زبانی و ادبی: تسلط بر زبان عربی برای مطالعه متون اصلی و همچنین توانایی نگارش مقالات علمی به زبان‌های فارسی و عربی از جمله نیازهای این رشته است.

تفکر انتقادی: توانایی بررسی و نقد دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلف با استفاده از رویکردهای نقادانه و منظم، مهم است.

پشتکار و انضباط در تحصیل: به دلیل گستردگی و عمق مباحث کلامی، تلاش و پشتکار در مطالعه و یادگیری موضوعات مختلف ضروری است.

توانایی ارتباط و بیان مفاهیم: مهارت در انتقال مفاهیم پیچیده به دیگران به ویژه در تدریس، تبلیغ و مشاوره دینی حائز اهمیت است.

روحیه پژوهش‌گری: تمایل به تحقیق و پژوهش در زمینه‌های مختلف کلامی و اعتقادی می‌تواند به رشد و پیشرفت در این رشته کمک کند.

داشتن این مهارت‌ها و توانمندی‌ها به طلاب کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از مباحث کلامی به دست آورده و بتوانند نقش خود را در زمینه‌های علمی، تبلیغی و اجتماعی به خوبی ایفا کنند.

تأسیس ۱۰۸۶ ه.ق
مدرسه علمیه عالی نواب

وجوه تمایز با سایر رشته های مشابه

وجه تمایز کلام اسلامی با سایر رشته ها:

رشته کلام اسلامی دارای وجوه تمایزی است که آن را از سایر رشته های مشابه مانند فلسفه اسلامی و ... متمایز می کند. این تمایزات عبارتند از:

تمرکز بر اصول و مبانی اعتقادی اسلامی:

کلام اسلامی به صورت خاص به مطالعه و بررسی اصول و مبانی اعتقادی دین اسلام می پردازد. این رشته تلاش می کند تا به دفاع از آموزه های اسلامی در برابر سوالات و انتقادات جریان های الحاد مدرن ، جریان های اگزیستانسیالیستی و ... پردازد، حال آن که دیگر رشته های الهیاتی ممکن است به مباحث اعتقادی سایر ادیان یا دیدگاه های فلسفی تری پردازند.

روش استدلالی خاص:

در کلام اسلامی علاوه بر استفاده از استدلال عقلی، به نصوص و متون دینی از قبیل قرآن و سنت پیامبر اسلام نیز توجه ویژه ای می شود. این استفاده توأمان از عقل و نقل برای توجیه و تبیین اعتقادات، یکی از ویژگی های متمایز این رشته است.

تمایز مهم دیگر این است که کلام اسلامی در عصر حاضر ناگزیر از استفاده از روش های میان رشته ای است.

مسائل و موضوعات مورد بحث:

مسائل محوری در کلام اسلامی شامل اثبات وجود خدا، توحید، نبوت، امامت و معاد است، در حالی که در فلسفه اسلامی ممکن است به موضوعات متافیزیکی و معرفت شناسی و... گسترده تری پردازد و در دیگر رشته های الهیاتی نیز ممکن است تمرکز بر اعتقادات سایر ادیان باشد. مسائل کلام اسلامی امروز دیگر منحصر به این پنج اصل سنتی نیست. متکلم معاصر با انبوهی از مسائل جدید مانند تجربه نبوی ، رابطه دین و علم ، پلورالیزم دینی و... مواجه است که در کلام قدیم سابقه نداشته، اما برای پاسخ به نیازهای فکری جامعه امروز ضروری است.

هدف و کاربرد:

هدف اصلی کلام اسلامی دفاع از اعتقادات اسلامی و پاسخ به شبهات و انتقادات وارده بر آنها است. در حالی که سایر رشته‌ها ممکن است به دنبال کشف حقایق کلی‌تر یا بررسی تطبیقی ادیان و فلسفه‌ها باشند.

البته هدف کلام اسلامی امروز فراتر از "دفاع صرف" رفته و به "تولید و بازتولید معارف اعتقادی" برای تشکیل تمدن نوین اسلامی تبدیل شده است. متکلم امروز صرفاً به دنبال پاسخ به شبهات نیست، بلکه باید بتواند نظام اعتقادی اسلام را در افق فکری انسان معاصر بازصورت‌بندی کند.

رویکرد تربیتی و اجتماعی:

یکی دیگر از اهداف رشته کلام اسلامی تربیت اندیشه و عمل در جامعه می باشد. رویکرد تربیتی و اجتماعی کلام اسلامی امروز نیازمند بازتعریف جدی است. متکلم امروز برای تأثیرگذاری تربیتی بر نسل جدید، باید با علوم تربیتی نوین و روانشناسی رشد آشنا باشد. تربیت اعتقادی صرفاً انتقال یک سری گزاره‌های نظری نیست، بلکه باید متناسب با مراحل رشد شناختی مخاطب، زبان و روش خاص خود را داشته باشد.

فراگیری علوم و مهارت‌هایی برای پیشرفت و اثر گذاری بیشتر

فراگیری برخی علوم و مهارت‌های مکمل در کنار تحصیل در رشته تخصصی کلام اسلامی می‌تواند به طلاب کمک کند تا تأثیرگذاری بیشتری در عرصه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی داشته باشند. این مهارت‌ها و علوم شامل:

علوم زبان‌شناسی: یادگیری زبان‌های خاصه عربی، انگلیسی و سایر زبان‌های بین‌المللی می‌تواند در درک بهتر متون اصلی و امکان ارائه افکار و یافته‌ها به جوامع مختلف کمک کند. همچنین، تسلط بر زبان عربی برای فهم متون اصلی دینی و کلامی ضروری است.

فلسفه و منطق: فراگیری فلسفه و منطق به طلاب کمک می‌کند تا در تحلیل و استدلال مباحث پیچیده توانمندتر شوند و قادر به تفکر نقادانه و منظم باشند.

روش تحقیق: آشنایی با روش‌های تحقیق علمی، به طلاب کمک می‌کند تا پژوهش‌های خود را به صورت نظام‌مند و موثق انجام دهند و یافته‌های خود را به صورت موثر و علمی ارائه دهند.

فناوری اطلاعات و ارتباطات: مهارت‌های کامپیوتر و اینترنت می‌تواند در دسترسی به منابع جدید، انتشار مطالب و تعامل با دیگر محققان و مخاطبان مؤثر باشد.

مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی: توانایی برقراری ارتباط مؤثر، سخنرانی و آموزش، و همچنین توانایی در حل مشکلات اجتماعی و فرهنگی به طلاب کمک می‌کند تا در نقش‌های مختلف اجتماعی موثر باشند.

علوم تربیتی و روانشناسی: آشنایی با اصول تربیت و روانشناسی می‌تواند در ایجاد ارتباط بهتر با مخاطبان مختلف و درک نیازهای تربیتی آنان کمک‌کننده باشد.

تاریخ اسلام و تمدن اسلامی:

شناخت تاریخ اسلام و دستاوردهای تمدن اسلامی می‌تواند به طلاب کمک کند تا درک عمیق‌تری از پیشینه فرهنگی و دینی خود داشته باشند و این اطلاعات را در استدلال‌های کلامی به کار گیرند.

فقه و اصول فقه: درک مبانی فقه و اجتهاد می‌تواند به طلاب در تحلیل و دفاع از احکام شرعی و هم استنباط عقاید دینی از قرآن و سنت و ارتباط آن‌ها با مسائل اعتقادی کمک کند.

این مهارت‌ها و دانش‌های مکمل، به طلاب علوم اسلامی کمک می‌کنند تا با بینشی وسیع‌تر و توانایی بالاتر در راستای اهداف تربیتی، فرهنگی و اجتماعی حرکت کنند و تأثیرگذاری بیشتری در جامعه خود و جوامع بین‌المللی داشته باشند.

اساتید برجسته

استاد میردامادی	استاد مسعودی	استاد زمانی
استاد حسینی شریف	استاد وطن دوست	استاد جوارشکیان
استاد عزتی	استاد فیض آبادی	استاد عارفی
	استاد موسوی بایگی	استاد کهنسال

کتاب شاخص و منابع اصلی

رشته کلام اسلامی به عنوان یکی از شاخه‌های اصلی علوم اسلامی از منابع و کتب متعددی بهره می‌برد که هر کدام به تحلیل و بررسی موضوعات کلامی پرداخته‌اند. در زیر به برخی از کتب شاخص و معتبر در این حوزه اشاره می‌شود:

"بدایه ونهایه الحکمه" این دو اثر که توسط علامه طباطبایی از کتب شاخص آموزشی است که در حوزه علمیه مورد توجه است، در این کتاب سعی شده به صورت کامل یک دور فلسفه اسلامی که شامل بعضی از مباحث اعتقادی هم می شود، مطرح شود.

"تجريد الاعتقاد" توسط خواجه نصیرالدین طوسی: این اثر یکی از کتب مهم در علم کلام است که به بررسی و تحلیل عقاید و فلسفه اسلامی می پردازد و به نوعی کتاب مرجع برای بسیاری از کتب کلامی بعدی شده است.

"کشف المراد" توسط علامه حلی: شرحی بر "تجريد الاعتقاد" طوسی که به مسئله های کلامی و استدلال های مربوطه می پردازد.

"شرح المقاصد" توسط تفتازانی: اثری جامع در علم کلام اسلامی که به بررسی اصول و فروع اعتقادی می پردازد و مباحث عمیق کلامی را پوشش می دهد. "شرح المواقف" توسط عضدالدین ایجی: یکی از آثار کلاسیک کلام اسلامی که به تفصیل مباحث اعتقادی و کلامی را تحلیل و تبیین کرده است.

"المغنی" توسط قاضی عبدالجبار: قاضی عبدالجبار یکی از متکلمان بزرگ معتزلی است که در این کتاب به ارائه و دفاع از دیدگاه های معتزله پرداخته است.

"الملل و النحل" توسط شهرستانی: کتابی که به بررسی دیدگاه ها و فرقه های مختلف اسلامی و تحلیل مقایسه ای عقاید پرداخته است.

این کتب تنها برخی از منابع مهم کلام اسلامی هستند و بسیاری از متون دیگر نیز به صورت جزئی تر و دقیق تر به مباحث مختلف کلامی پرداخته اند. این آثار از اهمیت بالایی در آموزش و پژوهش های کلامی برخوردارند و به عنوان منابع اصلی در این رشته شناخته می شوند.

در ادامه فهرستی از کتب شاخص و معتبر در رشته کلام اسلامی که به عنوان منابع اصلی مورد مراجعه قرار می گیرند، ارائه می شود:

"التمهید" - ابو بکر باقلانی، "الارشاد" - امام الحرمین جوینی، "النهایه" - شیخ طوسی، "الاقتصاد فی الاعتقاد" - غزالی، "المحصل" - فخر رازی، "الحجة و الدلیل" - نجم الدین کبری، "شرح الاشارات و التنبیها" - خواجه نصیرالدین طوسی، "التحصیل" - قاضی عبدالجبار، "شرح العقائد النسفیة" - سعدالدین تفتازانی، "الباب الحادی عشر" - علامه حلی.

این منابع اثرات ماندگاری در توسعه و فهم مباحث کلام اسلامی داشته‌اند و همچنان به عنوان مراجع مهمی در این رشته شناخته می‌شوند.

مزایای تحصیل رشته فقه در مدرسه نواب

مدرسه علمیه نواب به عنوان نخستین مدرسه تخصصی استان خراسان، نقشی بی‌بدیل در پایه‌ریزی و گسترش علوم عقلی و اعتقادی در این خطه داشته است. آنچه این مدرسه را متمایز می‌کند، نه فقط قدمت و تقدم تاریخی، بلکه انباشت تجربه گرانبهای چندین دهه فعالیت تخصصی در این عرصه و بهره‌مندی از اساتید طراز اول در کلام اسلامی است. این سرمایه عظیم علمی و تربیتی، در وجود فارغ‌التحصیلان مدرسه متبلور شده است؛ چهره‌هایی که امروز در جای جای مراکز علمی، فرهنگی و اجرایی مشهد مقدس و حتی سراسر کشور، حضوری مؤثر و پرنفوذ دارند و این خود گواه روشنی بر کیفیت و عمق آموزش‌های این مدرسه تخصصی است. رویکرد علمی مدرسه در این رشته به صورت تلفیقی میان فلسفه و کلام عمل می‌کند؛ به این نحو که در رشته کلام، حدود یک‌سوم واحدهای درسی به رشته فلسفه اختصاص دارد. این رویکرد، رویکردی ویژه نسبت به سایر مراکز کلامی مشهد مقدس به شمار می‌آید که با عملکردی کاملاً کلامی پیش می‌روند.

مدرسه علمیه نواب با درک تحولات فکری جهان معاصر چالش‌های اعتقادی نسل جدید، حرکت در راستای اهداف انقلاب اسلامی، برنامه‌های آموزشی خود را متناسب با این نیازها طراحی کرده است. رویکرد این مدرسه صرفاً تکرار میراث گذشتگان نیست، بلکه تربیت متکلمانی است که بتوانند با زبان روز و با بهره‌گیری از روش‌های میان‌رشته‌ای، به پرسش‌های بنیادین انسان معاصر پاسخ دهند و از مرزهای اعتقادی در فضای مجازی و رسانه‌های نوین دفاع کنند.

فارغ‌التحصیلان این مدرسه نه تنها در مراکز علمی و اجرایی حضور دارند، بلکه در عرصه‌های جدیدی مانند تولید محتوای اعتقادی برای شبکه‌های اجتماعی، پاسخگویی به شبهات در بسترهای مجازی، و گفتگوی بین‌الادیانی نیز نقش آفرین هستند. این گستره تأثیرگذاری، نشان‌دهنده نگاه آینده‌نگر مدرسه به کارکردهای اجتماعی و تمدنی علوم عقلی و اعتقادی است.